

SID

ابزارهای پژوهش

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه‌های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم‌های آموزشی

سامانه ویراستاری (ویرایش متون فارسی، انگلیسی، عربی)

کارگاه‌ها و فیلم‌های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

روش تحقیق کمی

روش تحقیق کمی

آموزش مهارت‌های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش مهارت‌های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران

آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران

نقشه راه (Road Map) درخصوصی سازی صنایع پتروشیمی ایران

مهدی میرمظاهری^۱، کمال ادیبی^۲
m.mirmazaheri@gmail.com

چکیده

خصوصی‌سازی به خودی خود یک هدف نیست. بلکه یک ابزار است. پس یکی از نکات کلیدی این است که خصوصی‌سازی را به عنوان هدف قلمداد نکنیم در حالی که این سیاست، ابزاری بیش نیست و فقط برای رسیدن به یک هدف دیگر از آن استفاده می‌شود. یکی از مهمترین هدف‌های خصوصی‌سازی افزایش کارایی، بهره‌وری و افزایش قدرت رقابت‌پذیری پس از فرآیند خصوصی‌سازی است که متأسفانه این هدف در حاشیه قرار گرفته است. هدف از این مقاله ارائه مدلی برای خصوصی‌سازی در صنعت پتروشیمی برای کاهش بروکراسی، توجه به سودآوری، افزایش قدرت تصمیم‌گیری، افزایش قدرت تحرک و چابکی، ایجاد زمینه‌های همکاری‌های منطقه‌ای و اتحاد‌های استراتژیک و افزایش قدرت رقابت‌پذیری صنایع پتروشیمی ایران در مواجهه با رقبای منطقه‌ای و جهانی است.

کلمات کلیدی: صنایع پتروشیمی، روش‌های خصوصی‌سازی، رقابت‌پذیری

۱. مقدمه

حجم بالایی از فعالیت‌های اقتصادی کشور در حال حاضر در دست دولت می‌باشد و مدیران دولتی عهده دار اداره واحدهای اقتصادی می‌باشند. عملکرد ضعیف این بنگاه‌ها و پایین بودن سطح کارایی آنها، مانند هر اقتصاد دولتی دیگر، موجب شکل‌گیری اندیشه خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی در سال ۱۳۶۲ گردید. هرچند که وجود شرایط جنگ در کشور مانع از آن بود که خصوصی‌سازی به عنوان یک سیاست رسمی بطور گسترده اعلام و اجرا گردد. با اتمام جنگ و آغاز برنامه اول توسعه در سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۷۲، برنامه اصلاحات اقتصادی از جمله خصوصی‌سازی واحدهای اقتصادی تحت تملک دولت، در راس سیاست‌های دولت قرار گرفت. در واقع دولت در چارچوب اصول ۴۴ و ۱۳۴ و ۱۳۸ قانون اساسی و با عنایت به بندهای ۳۷-۴ و ۲-۸ و ۳-۸، قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، خصوصی‌سازی و به عبارت دقیق‌تر واگذاری شرکت‌های دولتی را به‌طور رسمی دنبال کرد. بنگاه‌داری دولتی، از حیث نظری، اقتصاد را از نقطه بهینه دور می‌سازد، زیرا:

- ۱- بازار را به انحصار متمایل می‌گرداند.
- ۲- با اختلال در قیمت‌ها، تصمیمات را منحرف می‌کند.

^۱ - کارشناسی ارشد مهندسی صنایع

^۲ - دکتری شیمی پلیمر از امپیرال کالج لندن - رئیس امور برنامه‌ریزی و توسعه همکاری‌های اقتصادی شرکت بازرگانی پتروشیمی ایران

۳- شرایط را برای رانت خواری فراهم می سازد.
نگاه‌های دولت به خصوصی سازی می تواند به موارد ذیل تقسیم شود:
نگاه اول: خصوصی سازی راهی برای انتقال مالکیت دولتی و کسب درآمد برای تامین هزینه های دولت
نگاه دوم: خصوصی سازی فرآیندی برای افزایش کارایی اقتصادی از طریق تقویت محیط رقابتی، بهبود محیط کسب و کار، افزایش کارایی بنگاه های واگذار شده و افزایش کارایی دولت در ایفای وظایف اصلی
نگاه سوم: خصوصی سازی فرآیندی برای افزایش کارایی اقتصادی و بسط عدالت اجتماعی
راهبردهای کلان جهت کوچک سازی بدنه دولت به سه دسته تقسیم می شوند که در جدول (۱) نشان داده شده است. [۱]

جدول (۱) روشهای کوچک سازی [۲]

فعال در تمامی ابعاد جامعه (سیاسی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و صنعت)	✓		آزادسازی
دولت دخالت کاملی در سیاستگذاری و اجرا و نظارت ندارد.	✓	Liberalization	
عمدتا در اقتصاد (بانکداری و بیمه) را در بر می گیرد.	✓		خصوصی سازی
دولت سیاستگذار بخشهای فوق است.	✓	Privatization	
عمدتا بخش خدمات اجتماعی را در بر می گیرد.	✓		کاهش تصدی
سیاستگذاری و نظارت با دولت است.	✓	Outsourcing	
وظایف فرعی و پشتیبانی که اجرای آن با بخش خصوصی می باشد.	✓		

۲. معرفی و جایگاه صنعت پتروشیمی

صنایع پتروشیمی به صنایعی اطلاق می شود که در آنها هیدروکربنهای موجود در نفت خام و یا موجود در گاز طبیعی و یا منابع دیگر مثل ذغال سنگ و ... به انواع محصولات پتروشیمیایی تبدیل شود. این فرآورده ها و محصولات طی یک سری عملیات پیچیده شیمیایی بوجود می آیند اصطلاحاً بنام محصولات پتروشیمی معروفند.
علت رشد سریع صنایع پتروشیمی را میتوان بدین صورت خلاصه نمود:

- ✓ ارزان و سهل الوصول بودن مواد اولیه که شامل نفت خام، مایعات گازی و گاز طبیعی می باشد.
- ✓ ایجاد پیشرفتهای عمده در صنایع نفت خام که در نتیجه آن تولید مواد جانبی که به عنوان مواد اولیه صنایع پتروشیمی مصرف دارند، افزایش یافت.
- ✓ کاربرد فزاینده الیاف مصنوعی، پلاستیکها، رزین ها و پوشش های محافظت کننده.
- ✓ انجام پژوهش های وسیع در صنایع پتروشیمی که منجر به کشف مواد جدید و ابداع فرایندهای متعدد برای تهیه این فرآورده ها شد. پیشرفتهایی مثل تقطیرهای جزیی، کراکینگ حرارتی، کراکینگ کاتالیزوری، تبدیل کاتالیزوری، هیدروژناسیون، دهیدروژناسیون، ایزومریزاسیون و آلکیلاسیون

انواع واحدهای تولیدی: واحدهای تولیدی بطور کلی در پنج دسته بالادست، اصلی یا بنیادی، واسطه ای، نهایی و پایین دست تقسیم می شوند. لازم بذکر است که در یک مجتمع پتروشیمی لزوماً همه واحدها موجود نبوده و یا امکان دارد که از یک واحد به تعداد مورد نیاز موجود باشد.

۳. وضعیت صنعت پتروشیمی ایران

صنعت پتروشیمی در ایران قدمتی ۵۰ ساله دارد. در سال ۱۳۳۸ بنگاه شیمیایی در وزارت اقتصاد ایجاد شد. این بنگاه بیشتر به دنبال احداث کارخانه کود شیمیایی مرودشت بود. از آن سال به بعد مجتمع های دیگری به نام های مجتمع شیمیایی رازی، پتروشیمی آبادان، خارک و ... تاسیس شد. تا اینکه در سال ۱۳۴۳ به منظور متمرکز کردن تمام فعالیتهایی که به نحوی از انحا به صنعت پتروشیمی مرتبط بود، شرکت ملی صنایع پتروشیمی (NPC)^۳، به عنوان یکی از شرکت های تابعه شرکت ملی نفت ایران تاسیس شد. طرحهای بلند پروازانه ایران برای توسعه بخش پتروشیمی در پنج مرحله تدارک دیده شده است و قرار است تا سال ۲۰۱۳ به پایان برسد. همچنین با پایان یافتن این طرحها قرار است مجموع تولید سالیانه فرآورده های پتروشیمی با دو برابر افزایش به رقم ۳۰ میلیون تن افزایش یابد. همچنین کسب ۴٫۵٪ از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۴ از طرحهای شرکت می باشد.

چشم انداز صنعت پتروشیمی تا سال ۱۳۹۴ [۷]

- ✓ ارزش تولیدات پتروشیمی در سال ۱۳۹۴ (پایان برنامه پنجم توسعه) حدود ۲۶ میلیارد دلار خواهد بود که از آن میزان، ارزش محصولات قابل فروش در بازار به بیش از ۲۰ میلیارد دلار خواهد رسید.
- ✓ دستیابی به تولید ۵/۷ میلیون تن متانول در سال ۱۳۹۴ به ارزش حدود یک میلیارد دلار (معادل ۱۸٪ ظرفیت کل جهان) و کسب سهمی برابر ۲۰٪ از تجارت جهانی
- ✓ دستیابی به تولید ۱۲ میلیون تن اتیلن در سال ۱۳۹۴
- ✓ دستیابی به تولید ۱۰ میلیون تن پلیمر در سال ۱۳۹۴
- ✓ دستیابی به تولید ۵/۸ میلیون تن اوره در سال ۱۳۹۴
- ✓ دستیابی به تولید ۴ میلیون تن آروماتیک (BTX) در سال ۱۳۹۴
- ✓ افزایش سهم سرمایه گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی در کل مالکیت در صنعت پتروشیمی به حد ۵۰٪
- ✓ بدست آوردن بالاترین سهم در تولید متانول در جهان
- ✓ دستیابی به بالاترین سهم در خاور میانه در تولید اتیلن و اوره
- ✓

استراتژی شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران

در صنعت پتروشیمی ایران، رویکرد اصلی به طرف تولید مواد پایه و محصولات میانی است. بطوریکه علاوه بر تولید چشمگیر اتیلن و پلی اتیلن در حال حاضر، ظرفیت های بالایی نیز جهت تولید اتیلن و پلی اتیلن در واحدها و مجتمع های در حال احداث پتروشیمی پیش بینی شده است. آمار تولید اتیلن و پلی اتیلن نشان می دهد سهم کشور ایران در تولید مواد پتروشیمی پایه در حال افزایش می باشد. موادی که علیرغم ایجاد آلودگی شدید محیط زیست و مصرف انرژی زیاد، به نظر میرسد ارزش افزوده چندان را نصیب کشور نسازند. در زمینه تولید پلیمرها، نیز بیشتر بر تولید پلیمرهای عادی تکیه شده است تا پلیمرهای مهندسی. در مجموع استراتژی حاکم بر صنعت پتروشیمی، مبتنی بر سرمایه گذاری در صنایع تولید پلیمرهای پایه (تولید انبوه) و واگذاری

تولید پلیمرهای مهندسی به بخش خصوصی است، زیرا پلیمرهای مهندسی با ارزش افزوده بالا نیاز به سرمایه‌گذاری پایین‌تری دارند و در ظرفیت‌های کم نیز توجیه اقتصادی دارند ولی پلیمرهای پایه در حجم سرمایه‌گذاری بالاتر و ظرفیت‌های بالاتر دارای توجیه اقتصادی هستند.

در جدول (۲) تعداد شرکتهای تابعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی به تفکیک ۳ گروه تولیدی، طرح (قبل از بهره برداری) و خدماتی، بازرگانی و مهندسی به همراه میزان سهام شرکت ملی صنایع پتروشیمی آمده است.

جدول (۲) تعداد شرکت های تابعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی به همراه در صد مالکیت [۱۰]

میزان مالکیت NPC	خدماتی	تولیدی	طرح	جمع
۱۰۰٪	۱۸	۱۱	۴	۳۳
بین ۵۱ تا ۹۹٪	۱	۳	۱	۵
کمتر از ۵۱٪	۱	۴	۱۱	۱۶
جمع	۲۰	۱۸	۱۶	۵۴

۴. مبانی خصوصی سازی

خصوصی سازی فرایندی است که در آن بخش مهمی از فعالیت های ناکارآمد بخش عمومی به بخش خصوصی تفویض می‌گردد مشروط بر این که بخش خصوصی قابلیت جایگزینی بخش عمومی را داشته باشد و توانایی کارایی اقتصادی را در فعالیت های تفویض شده افزایش دهد. خصوصی سازی ابزار مهم سیاست اقتصادی به منظور اصلاح ساختاری است که به ترکیب مطلوب دولت و بخش خصوصی می‌نگرد. خصوصی سازی در واقع، حرکتی در جهت سپردن تعیین اولویت ها به مکانیسم بازار است و این تعریف شاید جامع ترین تعریف از خصوصی سازی باشد. از این دیدگاه، مفهوم خصوصی سازی علاوه بر تغییر مالکیت به معنای انطباق عملیات یک بنگاه اقتصادی در قالب نظم نیروهای بازار نیز است.

در تعریف دیگر، خصوصی سازی شامل آزادسازی یا مقررات زدایی و ورود به فعالیت هایی است که قبلاً بنگاه های دولتی آن را محدود ساخته اند و به نوعی انحصار در بازار به وجود آمده است.

در یک تعریف کوتاه و جامع از خصوصی سازی به معنای کاهش نقش دولت به عنوان عامل اقتصادی، به نحوی که منجر به فعالیت جایگزینی بخش خصوصی برای آن گردد، نام برده شده است. در این جا توجه به نقش نظارتی دولت برای رسیدن به نتایج مطلوب در خصوصی سازی و نیز اشاره به انجام خصوصی سازی به شکلی که بخش خصوصی نیز قابلیت جایگزینی دولت را دارا باشد مد نظر است. بررسی جامع ۶۵ مطالعه تجربی در سطح بنگاه ها در بخش های گوناگون، کشورهای مختلف، مناطق متفاوت و با سطح درآمدگوناگون به این جمع بندی رسید که بنگاه های خصوصی کارا تر و سوده تر از بنگاه های دولتی مشابه هستند. بررسی صندوق بین المللی پول در ۱۸ کشور نشان داد که خصوصی سازی سالانه به طور متوسط ۲٪ تولید ناخالص بر درآمد دولت‌هایشان افزود.

جمع بندی تعاریف فوق ما را به هدف خصوصی سازی نزدیک تر می سازد. نخستین و مهمترین هدف خصوصی سازی، افزایش کارایی اقتصادی از طریق تقویت رقابت و حمایت از بازارهای کارآمد است. به بیان دیگر، هدف اصلی از خصوصی سازی افزایش کارایی و استفاده بهینه از منابع بالقوه موجود در اقتصاد است. بنابراین خصوصی سازی به معنای انتقال مالکیت واحدهای دولتی به واحدهای خصوصی نیست، بلکه هدف اصلی در این رابطه استفاده بهینه از منابع موجود است.

۴-۱- اهداف خصوصی سازی

هدف های خصوصی کردن در کشورهای پیشرفته به افزایش کارایی، کسب درآمد و کاهش بار مالی دولت محدود می شود که این امر در کشورهای در حال توسعه گستره وسیعی از اهداف را در بر می گیرد. افزایش کارایی، تخصیص منابع استفاده بهتر از منابع مالی شرکت ها، کاهش کسری بودجه، گسترش اساس مالکیت و در نتیجه توسعه بازار سرمایه، کاهش مداخله دولت در تخصیص منابع و سپردن آن به مکانیسم بازار، مقابله با نقدینگی متورم کشور، دسترسی به تکنولوژی و سرمایه خارجی به خصوص در بخش صادراتی و سرانجام اهداف توزیع درآمدی، از مهم ترین هدف های خصوصی سازی هستند که به مفهوم عام دنبال می شوند. بطور خلاصه اهداف خصوصی سازی بشرح ذیل است:

- ✓ کاهش تصدی دولت در اموری که فاقد انحصار طبیعی هستند.
- ✓ افزایش مشارکت مردم در امور اقتصادی و تصمیم گیری.
- ✓ افزایش سطح کارائی موسسات اقتصادی تحت تملک دولت از طریق خصوصی سازی.
- ✓ تخصیص مطلوب تر منابع کشور بر اساس عملکرد بازار.
- ✓ توسعه بازار سرمایه در داخل کشور از طریق رونق بخشیدن به بازار بورس و اوراق بهادار.
- ✓ گسترش مالکیت وسیع سهام و مشارکت اقشار مختلف مردم در سرمایه گذاری.
- ✓ کاهش هزینه های بودجه ای دولت.
- ✓ ایجاد انگیزه کاری در کارکنان موسسه های اقتصادی از طریق واگذاری سهام موسسه به آنها.
- ✓ ایجاد فضای سالم برای رقابتی در تولید و حداقل کردن انحصارات دولتی
- ✓ افزایش بهره وری، کاهش ضایعات و تلفات و در نتیجه کاهش قیمت تمام شده
- ✓ ایجاد انگیزه های لازم برای جذب سرمایه های خارجی در امر تولید
- ✓ توسعه پتانسیل های مدیریتی
- ✓ توسعه ظرفیت های پیمانکاری و مشاوره ای
- ✓ ایجاد توان تعامل اقتصاد داخلی با اقتصاد جهانی
- ✓ گسترش مالکیت در بخش خصوصی و مشارکت وسیع مردم در فعالیتهای اقتصادی
- ✓ توسعه بازارهای سرمایه و اقتصاد و هدایت پس اندازهای مردم به سمت فعالیت های تولیدی
- ✓ آزادسازی بودجه دولت از فشار مالی شرکتهای دولتی مانند بازپرداخت بدهی شرکت ها

۴-۲- قوانین و مقررات مربوط به خصوصی سازی

براساس اصل ۴۴ قانون اساسی فعالیت های اقتصادی به ۳ بخش دولتی، تعاونی و خصوصی تقسیم شده است و انجام برخی از فعالیتهای اقتصادی مانند کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و

شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است.

الف- سیاستهای کلی اصل ۴۴ بر مبنای ابلاغ مقام معظم رهبری: در بند الف ابلاغ سیاست های کلی اصل ۴۴، سرمایه گذاری و مالکیت بخش هیای غیردولتی، تعاونی و خصوصی در مواردی از زمینه های مذکور در صدر اصل ۴۴ مجاز شده است که برخی از این حوزه ها عبارتند از: صنایع بزرگ، صنایع مادر از جمله صنایع بزرگ پایین دستی نفت و گاز و ...

در بند ج این ابلاغیه نیز حدود فعالیتهای بخش های مختلف اقتصادی تعریف شده اند. در این بخش تسریع شده است که دولت باید تمام فعالیتهای اقتصادی به غیر از مواردی که در صدر اصل ۴۴ به آنها اشاره شده است به بخش خصوصی واگذار نماید. همچنین دولت باید ۸۰٪ از فعالیتهای صدر اصل ۴۴ که در بند الف به آنها اشاره شد را نیز به بخش خصوصی واگذار نماید.

متن ابلاغیه رهبر معظم انقلاب اسلامی در خصوص سیاست‌های کلی توسعه بخش‌های غیردولتی از طریق واگذاری فعالیت‌ها و بنگاه‌های دولتی که در تاریخ ۱۳۸۵/۰۴/۱۲ به روسای سه قوه و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ گردیده بشرح ذیل است: " با توجه به ضرورت شتاب گرفتن رشد و توسعه اقتصادی کشور مبتنی بر اجرای عدالت اجتماعی و فقرزدایی در چارچوب چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور

- ✓ تغییر نقش دولت از مالکیت و مدیریت مستقیم بنگاه به سیاستگذاری و هدایت و نظارت
- ✓ توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد و حمایت از آن جهت رقابت کالاها در بازارهای بین‌المللی
- ✓ آماده سازی بنگاه‌های داخلی جهت مواجهه هوشمندانه با قواعد تجارت جهانی در یک فرآیند تدریجی و هدفمند
- ✓ توسعه سرمایه انسانی دانش و پایه و متخصص
- ✓ توسعه و ارتقای استانداردهای ملی و انطباق نظام های ارزیابی کیفیت با استانداردهای بین‌المللی
- ✓ جهت گیری خصوصی سازی در راستای افزایش کارایی و رقابت پذیری و گسترش مالکیت عمومی و بنا بر پیشنهاد مجمع تشخیص مصلحت نظام، بند ج سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مطابق بند ۱ اصل ۱۱۰ ابلاغ می‌گردد:

واگذاری ۸۰٪ از سهام بنگاه‌های دولتی مشمول صدر اصل ۴۴ به بخش‌های خصوصی شرکت‌های تعاونی سهامی عام و بنگاه‌های عمومی غیر دولتی به شرح ذیل مجاز است:

- ۱- بنگاه‌های دولتی که در زمینه‌های معادن بزرگ، صنایع بزرگ و صنایع مادر (از جمله صنایع بزرگ پایین‌دستی نفت و گاز) فعال هستند به استثنای شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های استخراج و تولید نفت خام و گاز
 - ۲- بانک‌های دولتی به استثنای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک ملی ایران، بانک سپه، بانک صنعت و معدن، بانک کشاورزی، بانک مسکن و بانک توسعه صادرات
 - ۳- شرکت‌های بیمه دولتی به استثنای بیمه مرکزی و بیمه ایران
 - ۴- شرکت‌های هواپیمایی و کشتیرانی به استثنای سازمان هواپیمایی کشوری و سازمان بنادر و کشتیرانی
 - ۵- بنگاه‌های تامین نیرو به استثنای شبکه‌های اصلی انتقال برق
 - ۶- بنگاه‌های پستی و مخابراتی به استثنای شبکه‌های مادر مخابراتی، امور واگذاری فرکانس و شبکه‌های اصلی تجزیه و مبادلات و مدیریت توزیع خدمات پایه پستی
 - ۷- صنایع وابسته به نیروهای مسلح به استثنای تولیدات دفاعی و امنیتی ضروری به تشخیص فرمانده کل قوا
- الزامات واگذاری:
- الف) قیمت‌گذاری سهام از طریق بازار بورس انجام می‌شود.

- (ب) فراخوان عمومی با اطلاع رسانی مناسب جهت ترغیب و تشویق عموم به مشارکت و جلوگیری از ایجاد انحصار و رانت اطلاعاتی صورت پذیرد.
- (ج) جهت تضمین بازدهی مناسب سهام شرکت‌های مشمول واگذاری اصلاحات لازم در خصوص بازار، قیمت‌گذاری محصولات و مدیریت مناسب بر اساس قانون تجارت انجام گردد.
- (د) واگذاری سهام شرکت‌های مشمول طرح در قالب شرکت‌های مادر تخصصی و شرکت‌های زیرمجموعه با کارشناسی همه‌جانبه صورت گیرد.
- (ه) به منظور اصلاح مدیریت و افزایش بهره‌وری بنگاه‌های مشمول واگذاری با استفاده از ظرفیت‌های مدیریتی کشور، اقدامات لازم جهت جذب مدیران باتجربه، متخصص و کارآمد انجام پذیرد.
- فروش اقساطی حداکثر ۵٪ از سهام شرکت‌های مشمول بند «ج» به مدیران و کارکنان شرکت‌های فوق مجاز است.
- (و) با توجه به ابلاغ بند «ج» سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و تغییر وظایف حاکمیتی، دولت موظف است نقش جدید خود در سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت بر اقتصاد ملی را تدوین و اجرا نماید.
- (ی) تخصیص درصدی از منابع واگذاری جهت حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته در راستای وظایف حاکمیتی مجاز است.
- ب- لایحه قانونی اجرای سیاست‌های ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی:** این قانون در هشت فصل و ۷۴ ماده در سازمان خصوصی سازی تدوین شده است و در حال حاضر برای رفع ایرادات بین مجلس و شورای نگهبان در مجمع تشخیص مصلحت می باشد. بر طبق این لایحه فعالیتهای اقتصادی در ۴ گروه تقسیم شده اند که در جدول (۳) نمایش داده شده است.

جدول (۳) گروه بندی فعالیتهای اقتصادی بر مبنای لایحه اصل ۴۴

گروه	فعالتهای شمول	نوع فعالیت	درصد واگذاری
۴	صنایع بالا دست نفت و گاز، صنایع نظامی، انتظامی و اطلاعاتی، شرکت ملی نفت ایران، شرکت‌های استخراج و تولید نفت خام و گاز، بانکهای مرکزی، ملی، سپه، صنعت و معدن، کشاورزی، مسکن، توسعه صادرات، توسعه تعاون، بیمه مرکزی، بیمه ایران، سازمان هواپیمایی کشوری، سازمان بنادر و کشتیرانی، شبکه های مادر مخابراتی، امور فرکانس، شبکه های اصلی انتقال برق، شبکه های اصلی تجزیه و مبادلات و مدیریت خدمات پایه پستی، سدها و شبکه های بزرگ آبرسانی، شبکه های اصلی راه و راه آهن، رادیو و تلویزیون	دولتی	٪۰
۳	صنایع بزرگ، صنایع مادر، بانکداری، شرکت‌های بیمه ای، شرکت‌های هواپیمایی و کشتیرانی، بنگاههای تامین نیرو، بنگاههای پستی و مخابراتی، صنایع وابسته به نیروهای مسلح، شبکه های آب و فاضلاب، برق، گاز، راه و راه آهن	دولتی و خصوصی	٪۸۰
۲	فعالتهای صدر اصل ۴۴ به غیر از گروه ۳	خصوصی	٪۱۰۰
۱	تمام فعالیتهای اقتصادی به جزء گروه ۲ و ۳	خصوصی	٪۱۰۰

ج- قانون برنامه ۵ ساله چهارم توسعه: طبق این قانون در پایان برنامه ۵ ساله چهارم (سال ۱۳۸۸) تنها شرکت‌های صدر اصل ۴۴ دولتی باقی مانده (گروه ۳) و باقی شرکت ها (گروه ۲ و ۱) باید تا پایان این برنامه کاملا خصوصی شوند.

د- قانون بودجه سال ۱۳۸۷: در بودجه سال ۸۷ آمده است که " دولت مکلف است تا پایان سال ۱۳۸۷ حداقل ۶۰٪ از سهام، سهم شرکتها، حق تقدم ناشی از سهام و سهم شرکتها، حقوق مالکانه، حق بهره برداری مدیریت شرکتها دولتی غیر صدر اصل ۴۴ را با احتساب واگذاریهای سال اول و دوم و سوم برنامه چهارم و کلیه سهام دولت و شرکتها دولتی در شرکتها غیردولتی را به بخشهای خصوصی، تعاونی و عمومی و غیردولتی از طریق مزایده یا بورس واگذار کند."

همچنین آمده است: " دولت مکلف است تا پایان سال ۱۳۸۷ حداقل ۴۰٪ از سهام، سهم شرکتها، حقوق مالکانه، حق تقدم ناشی از سهام و سهم شرکتها، حقوق مالکانه، حق بهره برداری و مدیریت شرکتها دولتی صدر اصل ۴۴ را به بخشهای خصوصی، تعاونی و عمومی و غیردولتی از طریق مزایده یا بورس واگذار کند."

براساس این قانون در سال ۸۷ می بایست ۶۰٪ سهام شرکتها دولتی (۳۸ شرکت) و کلیه سهام دولت و شرکت های دولتی در شرکت های غیردولتی (۱۶ شرکت) به بخش غیردولتی انتقال یابد. در حال حاضر با تاخیراتی که عملاً در خصوصی سازی واحدهای پتروشیمی اتفاق افتاده، عملی شدن این برنامه در هاله ای از ابهام قرار دارد. نکته دیگر شمول یا عدم شمول شرکت های پتروشیمی در صدر یا غیر صدر اصل ۴۴ بوده که عده ای معتقد به صدر بودن این شرکتها و عده ای دیگر رای به غیر صدر بودن می دهند.

برای اجرای فرآیند و تمرکز خصوصی سازی سازمان مالی گسترش مالکیت واحدهای تولیدی در برنامه سوم توسعه به عنوان سازمان خصوصی سازی تغییر نام داد و اساسنامه این سازمان در تاریخ ۱۳۸۰/۲/۲۶ به هیات وزیران ابلاغ گردید. عمده وظایف و اختیارات سازمان خصوصی سازی به شرح ذیل است:

- ✓ تنظیم راهکارهای مناسب به منظور تسریع و تسهیل دستیابی به توسعه مشارکت عمومی در جهت تحقق ارتقا کارایی و افزایش بهره وری، منابع مادی و انسانی و توسعه توانمندیهای بخشهای خصوصی و تعاونی
 - ✓ تدوین برنامه های افزایش توانمندی بخش خصوصی و تشویق گروهها و تشکلهای تخصصی و تربیت کارآفرینان
 - ✓ اعمال وکالت در امر واگذاری سهام شرکتهایی که براساس مقررات مربوط تعیین تکلیف شده اند.
 - ✓ عرضه و واگذاری سهام شرکتها قابل واگذاری طبق برنامه زمانبندی مصوب
 - ✓ اجرای سیاستهای تعیین شده از سوی هیات عالی واگذاری
 - ✓ نظارت بر اجرای دقیق مفاد قراردادهای مربوط به واگذاری
 - ✓ انجام هرگونه اقدامات لازم برای واگذاری سهام و خصوصی سازی
- در حال حاضر دبیرخانه هیات عالی واگذاری نیز در سازمان مذکور مستقر است و امور مرتبط به هیات عالی واگذاری را به انجام می رساند. در فرآیند خصوصی سازی هیات وزیران و هیات عالی واگذاری به عنوان نهادهای سیاستگذار و شرکتها مادر تخصصی و سازمان خصوصی سازی به عنوان بازوان اجرایی هستند.

۵. روشهای خصوصی سازی

انتخاب روش خصوصی سازی به عواملی همچون اهداف دولت از خصوصی سازی (افزایش کارایی دولتی، افزایش رقابت، گسترش مالکیت واحدهای تجاری و مشارکت مردم در مالکیت شرکتها)، شکل سازمانی واحد دولتی، وضعیت مالی و سوابق سودآوری، بخش اقتصادی یا صنعتی که واحد دولتی در آن واقع است، درجه توسعه بازار سرمایه و عوامل اقتصادی واحد دولتی و اجتماعی بستگی دارد. خصوصی کردن شرکتها و مؤسسات به روشهای گوناگون صورت می پذیرد که شامل انتقال ۱۰۰٪ مالکیت شرکت یا انتقال قسمتی از مالکیت شرکت یا عدم انتقال مالکیت و صرفاً خصوصی کردن نحوه اداره شرکت است.

خصوصی سازی همراه با واگذاری مالکیت: در این شیوه سعی می شود مالکیت بنگاههای دولتی از دولت سلب شده و به سرمایه گذاران خصوصی منتقل شود. موسومترین روش واگذاری شرکتهای دولتی به بخش خصوصی همراه با واگذاری مالکیت به شرح زیر است :

۱. واگذاری از طریق بورس
۲. مذاکره یا مزایده
۳. عرضه سهام واحدها به عموم مردم (پذیره نویسی)
۴. عرضه سهام واحدها به اشخاص و گروههای خاص.
۵. تجزیه واحدهای بزرگ به واحدهای کوچکتر و واگذاری آنها.
۶. فروش دارائی واحدها و شرکتهای دولتی
۷. فروش واحد دولتی به مدیران و کارکنان آن واحد.
۸. سرمایه گذاری بخش خصوصی در واحدهای دولتی یا افزایش سرمایه
۹. فروش به بخش تعاونی
۱۰. عرضه عمومی

خصوصی سازی بدون واگذاری مالکیت: در خصوصی سازی اصولاً فروش سهام بر سایر روشهای واگذاری ارجحیت دارد زیرا این روش موجب انتقال حقوق مالکانه به سهامداران می شود و آنها برای کسب سود بیشتر سعی در عملکرد شرکت و کاهش هزینه ها خواهند داشت. در برخی از کشورها و در بعضی از شرکتهای خاص، ممکن است فروش کامل آن شرکت به دلایل مالی و سیاسی امکان پذیر نباشد، بنابراین در این شرایط باید راه حلهای دیگری را برای خصوصی کردن واحدهای دولتی پیدا کرد. اصولاً در خصوصی سازی بدون انتقال مالکیت سعی می شود که مدیریت واحد مورد نظر به بخش خصوصی واگذار شود بدون آنکه مالکیت دارائی های آن انتقال یابد. عمده ترین روش واگذاری مدیریت بنگاههای دولتی به دو صورت زیر انجام می شود:

۱. عقد قراردادهای مدیریتی
۲. اجاره واحدها
۳. مشارکت
۴. قراردادهای پیمانکاری برای اداره واحدها (اداری، خدماتی، رفاهی و ...)

۶. مدل خصوصی سازی در صنعت پتروشیمی ایران

امروزه بسیاری از کشورها در تلاش جهت دستیابی به اقتصاد مبتنی بر بازار هستند. بی تردید این دگرگوبینها، مشکلات خاصی برای شرکتهای دولتی به وجود می آورد. برای رفع این مشکلات، راه حلهایی ارائه شده است. یکی از راه حل ها، خصوصی سازی است. راه حل دیگری که توسط برخی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه اتخاذ گردیده، شرکتهای هولدینگ می باشند. شرکت هولدینگ شرکتی است که یک یا چند شرکت دیگر را از طریق مالکیت سهام یا کنترل سهام تحت کنترل خود می گیرد. بحث ادغام ها، پیمان ها و اتحادهای استراتژیک و تشکیل خوشه های صنعتی، امروزه به یک بحث جدی تبدیل شده است. در یکصد سال گذشته، چنین حجم عظیمی از ادغام ها، پیمان ها و توافق میان شرکت های اروپایی، آمریکایی و ژاپنی مشاهده نشده است. از کل ادغام ها و اتحاد های صورت گرفته صنعت شیمیایی با ۱۳٪ در رده اول قرار دارد. شرکتهای بزرگ پتروشیمیایی دریافته اند که همکاری در عین رقابت در دراز مدت به نفع آنهاست.

مهمترین هدف مدل پیشنهادی ارائه شده حفظ و توسعه رقابت پذیری صنایع پتروشیمی ایران با استفاده از ابزار خصوصی سازی است. فرآیند اجرای مدل فوق بشرح ذیل است:

۱. قرار گرفتن شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران جزء شرکتهای گروه ۴ (دولتی) بعنوان یک شرکت هولدینگ دولتی
۲. خصوصی سازی کامل شرکتهای تابعه خدماتی، بازرگانی و مهندسی NPC و یا ادغام در واحدهای ستادی NPC
۳. تشکیل ۵ شرکت هولدینگ از تجمیع و ادغام شرکتهای تولیدی و طرحها (پس از بهره برداری) بشرح ذیل:

- ✓ مواد پایه
- ✓ مواد واسطه ای
- ✓ پلیمرها (پلاستیک ها، الیاف ها و لاستیک ها)
- ✓ کودهای شیمیایی
- ✓ محصولات و مواد ویژه و خاص (پلیمرهای مهندسی، کاتالیست ها، افزودنیها و ...)

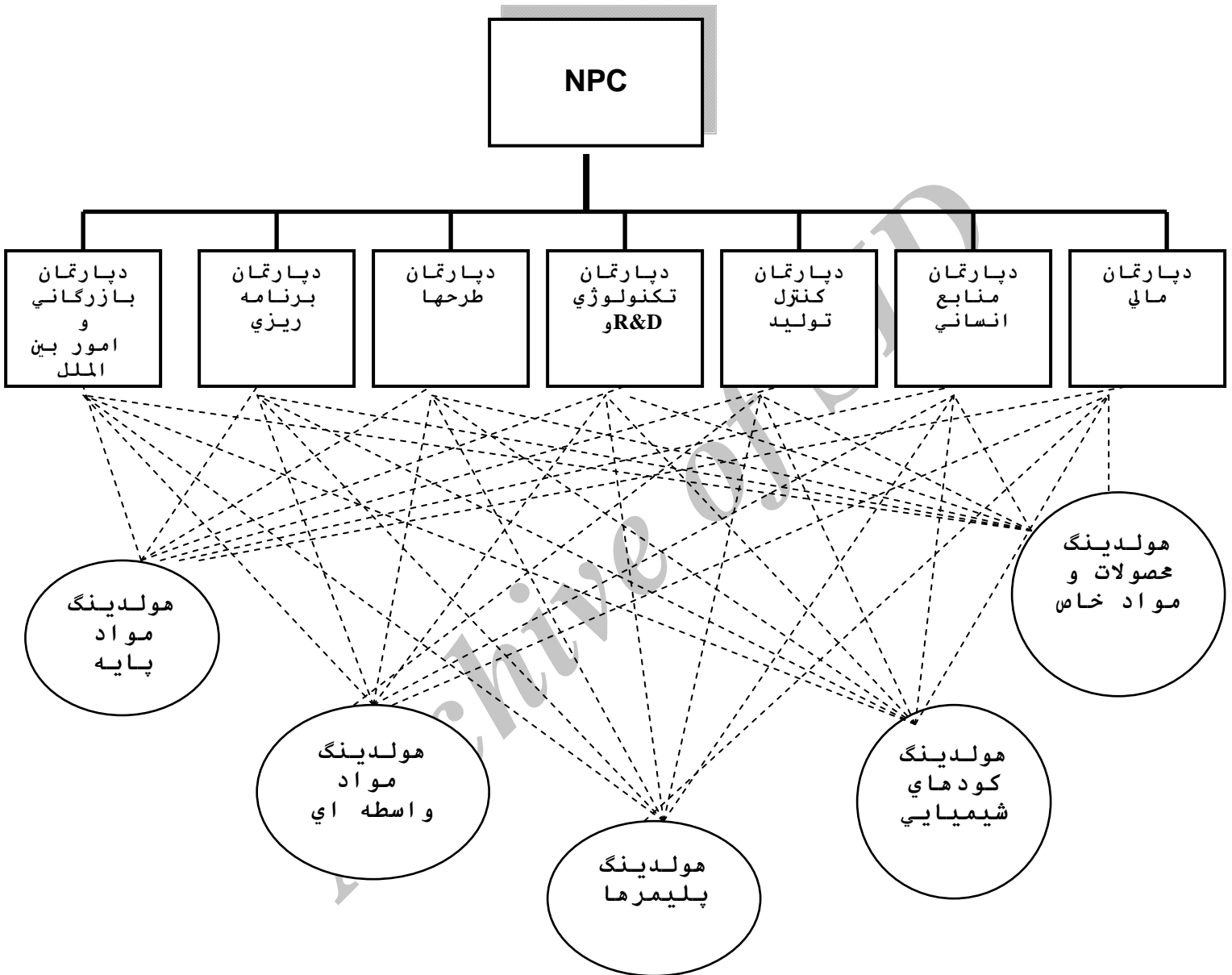
۴. تشکیل ستاد NPC با ۷ دپارتمان بشرح ذیل برای پشتیبانی از ۵ هولدینگ:

- ✓ دپارتمان مالی
- ✓ دپارتمان منابع انسانی
- ✓ دپارتمان کنترل تولید
- ✓ دپارتمان تحقیق و توسعه (R&D) و تکنولوژی
- ✓ دپارتمان طرحها
- ✓ دپارتمان برنامه ریزی
- ✓ دپارتمان بازرگانی و امور بین الملل

ساختار فوق در شکل (۱) نشان داده شده است. فرآیند خصوصی سازی در ساختار جدید بصورت مرحله ای بر طبق جدول (۴) پیشنهاد می شود. لازم به ذکر است که درصد واگذاری در هر شرکت هولدینگ بصورت خاص و بر طبق شرایط آن شرکت می تواند رخ دهد.

جدول (۴) فرآیند مرحله ای خصوصی سازی شرکت صنایع پتروشیمی

مرحله سوم (درصد دولتی)	مرحله دوم (درصد دولتی)	مرحله اول (درصد دولتی)	
٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	NPC
٪۲۰	٪۵۱	٪۵۱	شرکت های هولدینگ
٪۲۰	٪۲۰	٪۵۱	شرکتهای زیر مجموعه

شکل (۱) ساختار جدید شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران

۷. جمع بندی و ارائه پیشنهادات

عدالت اقتصادی جز در سایه اقتصاد آزاد و رقابتی و مشارکت عموم شهروندان بویژه صاحبان ثروت و سرمایه‌داران بخش خصوصی بدست نمی آید. اقتصاد آزاد و رقابت پذیری زمانی معنا و مفهوم می یابد که اقتصاد باز باشد و در این اقتصاد باز است که کالای تولید شده در بازار برای تعیین قیمت قرار داده می شود تا از آن طریق بتوان سهام بنگاه مورد نظر را ارزیابی کرد. همچنین حذف انحصارات، گسترش بازار سرمایه، مقررات زدایی، واگذاری سهام و دارائی های دولت نیز از جمله مولفه‌هایی هستند که زمینه ایجاد یک اقتصاد رقابتی را فراهم می کنند. انتقال از انحصار دولتی به وضعیت رقابت آزادانه بنگاه های اقتصادی خصوصی می باید با تدوین مقررات ویژه بخش همراه باشد تا سرانجام به وضعیتی بینجامد که در آن شرایط رقابت کامل خودبسندگی مستقر شود.

متأسفانه خصوصی سازی در ایران بدون توجه به اهداف و ابزارهای آن صورت گرفته که این امر میتواند خسارات جبران ناپذیری به توان رقابتی صنایع وارد کند. با توجه به اینکه صنایع پتروشیمی در ایران از مزیت های نسبی بطور عام و مزیت‌های رقابتی در تعدادی از فاکتورها برخوردار بوده و همچنین مهمترین سبب در صادرات غیر نفتی به حساب می آیند، خصوصی سازی در این صنعت باید با در نظر گرفتن تمامی جوانب امر و با نگاهی کارشناسانه صورت گرفته و به عبارت دیگر باید حساب این صنعت را از صنایع دیگر جدا کرد. لذا بکار بردن ادبیات خصوصی سازی و اکتفا کردن به اعداد و ارقام و تعداد شرکت های خصوصی شده دردی را از این صنعت و کشور نه تنها دوا نخواهد کرد، بلکه در مسیر تدریجی نابودی صنعت پتروشیمی سوق می دهد. لذا پیشنهاد می شود نسبت به تشکیل گروهی از متخصصین فنی، اقتصادی و خبرگان این امر و بررسی همه جانبه آثار و نتایج خصوصی سازی در صنعت پتروشیمی و متوقف کردن روند موجود اقدام شود.

منابع و ماخذ

- [۱] آخوندی، ع.، لایحه قانونی اجرای سیاستهای ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی و واگذاری فعالیت ها و بنگاههای دولتی به بخش های غیردولتی، ۲۰۰۶
- [۲] توکلی، ا.، چرا خصوصی سازی عادلانه؟ ویرایش چهارم، ۱۳۸۶
- [۳] جناب آقای دکتر مقیمی، نقد و بررسی اصل ۴۴ قانون اساسی ج.ا.ایران با توجه به سیاستهای ابلاغی اخیر مقام معظم رهبری در خصوص اصل فوق الذکر و بررسی نظام یارانه ها، فقرزدایی و توزیع عادلانه در راستای ایجاد عدالت اجتماعی و اقتصادی، پردیس قم، دانشگاه تهران
- [۴] "پتروشیمی"، مجله نفت، گاز و پتروشیمی، شماره ۲۰، ۱۳۸۲
- [۵] دبیری اصفهانی، ح.، "پتروشیمی"، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول، ۱۳۶۴
- [۶] حبیبی ملک کلایی، ا.، "آشنایی با صنعت پتروشیمی"، مجله دانشمند، مهر ۱۳۷۷
- [۷] سایت شرکت ملی صنایع پتروشیمی www.nipc.net
- [۸] محمدی، ف.، "چشم انداز آتی صنعت پتروشیمی در ایران و خاورمیانه"، نشریه اتاق بازرگانی، شماره ۹، ۱۳۷۷
- [۹] موسایی، ا.، منصوری موید، ف.، "طراحی فرآیند مدیریت اثربخش خوشه های صنعتی شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران"، اولین همایش توسعه صنایع مکمل و پایین دست پتروشیمی، اسفند ۱۳۸۶
- [۱۰] قاضی، ن.، "خصوصی سازی در صنعت پتروشیمی و تاثیر آن بر صنایع پایین دستی"، اولین همایش توسعه صنایع مکمل و پایین دست پتروشیمی، اسفند ۱۳۸۶
- [۱۱] سازمان خصوصی سازی www.ipo.ir

[۱۲] قانون بودجه سال ۱۳۸۷ کل کشور

[13] Privatization Handbook, Nigerian, 3 Edition, April 2001

[۱۴] رحیمی بروجردی، ع.، روشهای خصوصی سازی (۱)، صبح اقتصاد، ۱۳۸۳/۵/۲۱

[15] Report and Accounts 2007, Sabic

[۱۶] هولدینگ، توسعه مدیریت، شماره ۲۴ و ۲۵، ۱۳۸۰

[۱۷] گزارشات موجود در امور برنامه ریزی و توسعه همکاریهای اقتصادی شرکت بازرگانی پتروشیمی ایران

Archive of SID

SID

ابزارهای پژوهش

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه‌های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم‌های آموزشی

سامانه ویراستاری (ویرایش متون فارسی، انگلیسی، عربی)

کارگاه‌ها و فیلم‌های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

روش تحقیق کمی

روش تحقیق کمی

آموزش مهارت‌های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش مهارت‌های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران

آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران